

XXII. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló 2007.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásának kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyalján kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2007-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 17. és július 10. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe - magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni Hazánk az idén csatlakozott, több mint tucatnyi helyszínnel. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.
2. Augusztus 13. és október 30. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató táborát. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring vizsgálata. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. A vizsgálat során Szalonnán 34 standard hálóállást használtunk, 33 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a Bódva hullámterén található ligeterdő lombkoronájában zajló

madármozgás vizsgálatára beállítottunk egy lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

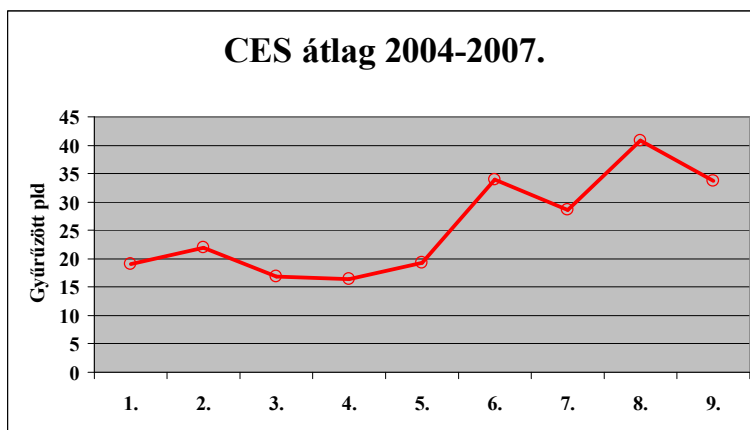
Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

3.1. CES

A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben 9 alkalommal, 6-6 órát hálóztunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Ez alatt az idő alatt 28 madárfaj 251 egyedét jelöltük meg (1. melléklet). Az élőhelynek megfelelően legnagyobb egyedszámban barátposzáta, széncinege és vörösbegy egyedek kerültek a hálóba. Említésre érdemesen magas volt a kispaszáták, meggyvágók és barátcinegék egyedszáma.

Az elmúlt négy év során minden évben ugyanaz a jellegzetes mintázat volt megfigyelhető a fészkelési szezon előrehaladtával, a négy évet átlagolva a következő ábrát kapjuk (1. ábra). A CES szezon elején (április) a már fészkeléssel elfoglalt madarak mellett még érezhető a tavaszi vonulás vége. Ezután valamelyest visszaesik a gyűrűzött madarak száma és a májusi időszakban egyenletesen alacsony marad. Ebben az időszakban a madarak többsége már

kotlik vagy fiókat etet a fészkekben. A kirepülési időszak május végén-június elején kezdődik. Két jellegzetes, minden évben tapasztalható csúcsa van. Az első csúcsban az odúlakó fajok (szén-, kék-, és barátcinegék, mezei verebek) frissen kirepült fiataljai jelennek meg szinte egyszerre és nagy mennyiségben. A második csúcs ezután két alkalommal van, amikor pedig a szabadon

fészkelő fajok (elsősorban vörösbegy és barátka) fiataljai jelennek meg hasonló módon. Az állományviszonyok változásáról várhatóan a következő évtől lesz érdemes beszámolni.

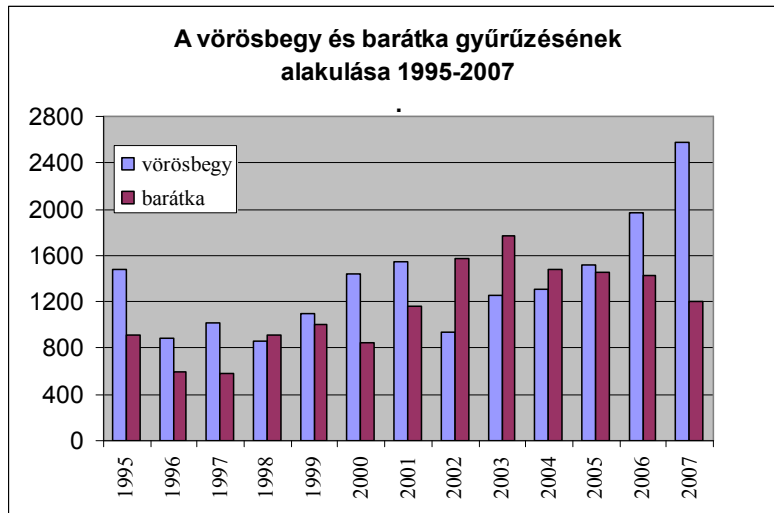
3.2. Őszi vonulás

3.2.1. Fajösszetétel, állományváltozások

Az őszi tábor ideje alatt 71 faj 7246 egyedét jelöltük meg (1. melléklet). Ezzel a táborban eddig megjelölt madarak száma 85000 fölé emelkedett. Mind fajszám, mind egyedszám tekintetében ez volt a legeredményesebb éve a programnak. A napi 91 madaras átlagos fogás is minden eddigi felé emelkedik. Természetesen az adatok későbbi feldolgozása során majd figyelembe kell venni a Bódva melletti lombhálót, amely a napi fogás tekintetében valószínűleg a legsikeresebb volt, de nem tarozott a standard leosztásba. A leggyakoribb fajok dinamikáját a 2. melléklet mutatja be.

A táborban fogott fajok száma az idén kettővel növekedett. Augusztus 15-én egy fiatal fehérhátú fakopáncs (*Dendrocopos leucotos*) került a hálóba. A faj a táborral szomszédos hegytetők ritka, és területhű fészkelője. Tradicionális fészkelőhelyein, az idős, holtfában gazdag bükkösökön kívül a környéken még megfigyelései sem voltak. Völgyalji megfigyelése

mindenképpen érdekességnek számít. A tábor másik új faja október 27-én került megfogásra: a királyfűzike (*Phylloscopus proregulus*) Ázsia keleti és a Himalájától északra eső területeinek fészkelő madár, amely a telet Indiában és Indokínában tölti. Ennek ellenére Európában rendszeresen, de nagyon kis számban megfigyelhető vonulási időben. Magyarországon néhány év óta vannak megfigyelései, a tábori egyed a hazai 8. hitelesített megfigyelése volt a fajnak.

Az idén is barátkából és vörösbecyből fogtunk a legtöbbet. A vörösbecy vonulása minden eddiginél intenzívebb volt, és az utóbbi 6 évben a területen átvonuló madarak száma töretlenül nőtt! A barátkák száma – bár még mindig magasnak mondható, de az elmúlt 5 évben, ha lassan is, de folyamatosan csökkent! A gyakori fajok közül a csilpcsalp fűzike eset az idén nagyon vissza, 10 év óta nem vonult ilyen kis létszámban a területen.

A magevő fajok egyedszáma a tavalyi mélypont után újra emelkedett, egyedül a citromsármányok száma csökken töretlenül, az idén is csak 3 példányt fogtunk vonulási időben.

Számos faj esetében kiugróan magas volt az átvonuló egyedek száma. A kis légykapó, kormos légykapó, tüzesfejű királyka, szürke küllő és barátcinege egyedszáma például a korábbi évek maximumait is megkétszerezte.

Földrajzi helyzete és élőhelyi adottságai következtében több viszonylag ritkábban gyűrzött madárfaj fordult elő a területen rendszeresen. Ezek a következő egyedszámban vonultak át a területen: hegyi billegető (6), kerti rozsdafarkú (27), sárgafejű- (197) és tüzesfejű királyka (55), kis légykapó (21), kormosfejű cinege (6), fenyvescinege (8), hegyi fakusz (24), nagy fülemüle (7), bajszos sármány (2).

Lokálisan és szezonálisan értékes fogásnak számít még a vadgerle, lappantyú, a rövidkarmú fakusz, az egerészölyv és a nagy örgébics gyűrzése. A téli madárvendégek megérkezése a területre szokás szerint a csízekkel kezdődött, rajtuk kívül valamennyi a területen megszokott fajból sikerült az első érkezőkből fogni.

3.3.2. Megkerülések

A megkerüléseket tekintve az idén 184 korábbi években gyűrzött madarat fogtunk vissza 293 alkalommal. Ennek többszörösét teszik ki az ideai szezonon belül gyűrzött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk.

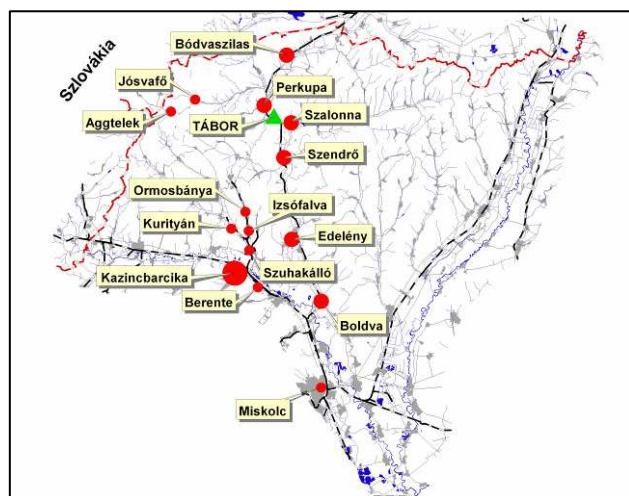
Külföldi gyűrűs madár három került elő a táborban. A legérdekesebb egy svéd gyűrűs örvös légykapó (*Ficedula albicollis*) volt. Az örvös légykapó északi elterjedésének határa Svédország két déli szigete Gotland és Öland, a madár származása tehát már a gyűrű visszajelzése előtt is viszonylag jól körülhatárolható. Mellette két vörösbecy került meg, egy szlovák és egy olasz gyűrűs. A szlovák madarat a Szalonától mindössze 24 km-re fekvő Drienovac (Somodi, Szlovákia) településen működő gyűrűzőtáborban jelölték meg idén

ősszel. Egy ősszel Szalonnán gyűrűzött vörösbecyget decemberben Marseille mellől jelentettek vissza.

Az idei év legrégebbi visszafogása egy 7 éve gyűrűzött barátcinege lett.

4. Bemutatás, környezeti nevelés

A tábor tradicionális és dinamikusn fejlődő tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Up: Schools and kindergartens visiting the camp

Az idei évben 15 település 24 oktatási intézményéből érkeztek gyermekek. 32 csoportban összesen 1124-en látogattak ki a táborba. 14 általános iskola, 9 óvoda és 1 gimnázium vett részt a szervezett programokban. Érdemes megjegyezni, hogy a látogatók érkezésének csúcsa szépen egybeesik a madárvonulás csúcsával. A résztvevők kiselőadásokat hallhattak – ezekbe aktívan be is kapcsolódhattak -, részt vehettek a hálók ellenőrzésében, kézközelből megtekinthették a befogott madarakat. A program végén a tábor melletti réten szabad foglalkozást biztosítottunk, a résztvevőknek kisebb ajándékokat adtunk.

A táborba látogató csoportok megoszlása/ Schools and kindergartens visiting the camp

Település/ Settlement	Oktatási int.	Csoportszám/ No. of groups	Létszám/ Participants
Aggtelek	Általános iskola	2	17
Aggtelek	Óvoda	1	14
Berente	Óvoda	1	25
Bódvaszilás	Általános iskola	1	56
Boldva	Óvoda	1	55
Edelény	Általános iskola	2	75
Edelény	Középiscola	4	103
Izsófalva	Általános iskola	1	42
Jósvalfő	Óvoda	1	14
Kazincbarcika	Óvoda	5	276
Kazincbarcika	Általános iskola	3	115
Kurityán	Általános iskola	1	25
Miskolc	Általános iskola	1	25

Ormosbánya	Általános iskola	1	41
Perkupa	Általános iskola	2	60
Szalonna	Általános iskola	1	55
Szendrő	Általános iskola	3	107
Szuhakálló	Általános iskola	1	19
Összesen		32	1124

Idén is működött a tavaly beindított tanösvény, amely a Bódva-völgy jellegzetes élőhelyeit mutatja be. A tanösvény a Bódva hídjától a táborig 6 állomáson, 7 táblával segíti meg a táborba bejövő gyerekeknek a terület és élővilágának megismerését. A tanösvényhez játékos feladatlap is készült minden egyes korosztálynak. A tanösvény csak a tábor működése alatt volt kihelyezve. Kiegészítőként a tavalyi évtől kezdve az év madarát külön táblán mutatjuk be. 2006-ban a tövisszűrő gébicsről, 2007-ben a mezei verébről készült poszter, a gyerekek ezekről a fajokról is hallhattak érdekességeket a táborban.

Idei évben az év madaráról, a mezei verébről hirdettünk pályázatot. Óvodástól-középiskolásig, több kategóriában lehet pályázni. A rajzok és egyéb pályaművek készítőit jutalomban részesítjük.

Az alternatív biológiaórák mellett hosszabb ideig tartó táboroztatást is végeztünk. Ennek során középiskolások, egyetemisták és dolgozó emberek érkeztek a táborba szép számmal, hogy a tábor munkájában segítsenek, illetve megismerkedhessenek a madarász és természetvédelmi munkával. Idei évben 173 önkéntes vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, ez magasabb az előző évek átlagánál. Az önkéntesek az ország 50 pontjáról érkeztek, naponta átlagosan 9-en voltak kinn, összességében 711 napnyi önkéntes munkát biztosítva.

A táborban folyó munkáról az idén több fórumon is beszámoltunk (televíziós és rádióműsorok, napilapok).

Köszönetnyilvánítás

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak a gyűrűzőknek, akik a tábor munkájában az idén részt vettek: Farkas Roland, Gáti Eszter, Huber Attila, Dr. Juhász Lajos, Kiss Ádám, Kovács Dávid, Máté Sándor, Tóth László, Dr. Torday László, Trungel László. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2007. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2007. Summary					
	Faj/ Species	Latin név/Scientific name	CES	08.13.-10.30.	Összesen/ Totally ringed
1.	karvaly	Accipiter nisus		3	3
2.	egerészölyv	Buteo buteo		1	1
3.	vadgerle	Streptopelia turtur		1	1
4.	lappantyú	Caprimulgus europaeus		1	1
5.	jégmadár	Alcedo atthis		41	41
6.	nyaktekerecs	Jynx torquilla		4	4
7.	szürke küllő	Picus canus		7	7
8.	zöld küllő	Picus viridis		1	1
9.	fehérhátú fakopáncs	Dendrocopus leucotos		1	1
10.	nagy fakopáncs	Dendrocopos major	1	11	12
11.	közép fakopáncs	Dendrocopos medius		4	4
12.	kis fakopáncs	Dendrocopos minor		5	5
13.	füsti fecske	Hirundo rustica		5	5
14.	molnárfecske	Delichon urbica		9	9
15.	erdei pityer	Anthus trivialis		7	7
16.	hegyi billegető	Motacilla cinerea		6	6
17.	ökörzem	Troglodytes troglodytes		168	168
18.	erdei szürkebegy	Prunella modularis		91	91
19.	vörösbegy	Erithacus rubecula	40	2573	2613
20.	fülemüle	Luscinia megarhynchos	5	5	10
21.	nagy fülemüle	Luscinia luscinia		7	7
22.	házi rozsdafarkú	Phoenicurus ochruros		18	18
23.	kerti rozsdafarkú	Phoenicurus phoenicurus		27	27
24.	rozsdás csaláncsúcs	Saxicola rubetra		1	1
25.	cigánycsaláncsúcs	Saxicola torquata	2	32	34
26.	feketerigó	Turdus merula	7	301	308
27.	fenyőrigó	Turdus pilaris		1	1
28.	énekes rigó	Turdus philomelos	5	263	268
29.	szőlőrigó	Turdus iliacus		1	1
30.	kerti geze	Hippolais icterina	1	8	9
31.	karvalyposzáta	Sylvia nisoria	8	1	9
32.	kisposzáta	Sylvia curruca	17	45	62
33.	mezei poszáta	Sylvia communis	2	98	100
34.	kerti poszáta	Sylvia borin	1	71	72
35.	barátka	Sylvia atricapilla	53	1200	1253
36.	régi tücsökmadár	Locustella naevia		8	8

37.	berki tücsökmadár	Locustella fluviatilis		2	2
38.	foltos nádiposzáta	Acrocephalus schoenobaenus		3	3
39.	énekes nádiposzáta	Acrocephalus palustris	1	5	6
40.	cserregő nádiposzáta	Acrocephalus scirpaceus		2	2
41.	sisegő füzike	Phylloscopus sibilatrix		34	34
42.	királyfüzike	Phylloscopus proregulus		1	1
43.	csilp-csalp füzike	Phylloscopus collybita	5	235	240
44.	fítisz füzike	Phylloscopus trochilus	1	140	141
45.	sárgafejű királyka	Regulus regulus		197	197
46.	tüzesfejű királyka	Regulus ignicapillus		55	55
47.	szürke légykapó	Muscicapa striata		65	65
48.	kis légykapó	Ficedula parva		21	21
49.	örvös légykapó	Ficedula albicollis	1	2	3
50.	kormos légykapó	Ficedula hypoleuca		82	82
51.	őszapó	Aegithalos caudatus	2	163	165
52.	barátcinege	Parus palustris	10	87	97
53.	kormosfejű cinege	Parus montanus		6	6
54.	fenyvescinege	Parus ater		8	8
55.	kékcinege	Parus caeruleus	13	266	279
56.	széncinege	Parus major	43	405	448
57.	csuszka	Sitta europaea	2	21	23
58.	hegyi fakusz	Certhia familiaris	1	24	25
59.	rövidkarmú fakusz	Certhia brachydactyla		2	2
60.	tövisszúró gébics	Lanius collurio	2	15	17
61.	nagy örgébics	Lanius excubitor		3	3
62.	szajkó	Garrulus glandarius		14	14
63.	házi veréb	Passer domesticus		1	1
64.	mezei veréb	Passer montanus	2	43	45
65.	erdei pinty	Fringilla coelebs	2	99	101
66.	fenyőpinty	Fringilla montifringilla		1	1
67.	zöldike	Carduelis chloris	6	61	67
68.	tengelic	Carduelis carduelis		13	13
69.	csíz	Carduelis spinus		4	4
70.	süvöltő	Pyrrhula pyrrhula		20	20
71.	meggyvágó	Coccol. coccothraustes	16	115	131
72.	citromsármány	Emberiza citrinella	2	3	5
73.	bajszos sármány	Emberiza cia		2	2
Összesen:			251	7246	7497

3. Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

